

FRASES MÍTIQUES DE COMIAT PER A LA PROMOCIÓ 2006-2007

Il·lustríssim Sr. Degà, claustre de professors, amics invitats a aquest acte i, molt especialment, estimats alumnes que acabeu els estudis.

Voldria aprofitar aquesta oportunitat magnífica que se'm brinda per tal que les paraules de comiat que dedicaré a la promoció de Biblioteconomia i Documentació 2006-2007, que tan gentilmente m'ha adoptat com a padrina, no siguin unes paraules buides ni sonin a tòpiques. En un àmbit tan acadèmic com és aquesta aula que ens reuneix en un acte ritual penso que res de millor que impartir una última classe que actualitzi conceptes que us vaig explicar al seu moment i que, el pas inexorable del temps, ha pogut deixar desfasats.

Les **obres de referència**, sempre tan útils, s'han anat adaptant segons l'evolució de les tecnologies i constitueixen un bon tema per fer-nos reflexionar.

Segons definicions clàssiques les **obres de referència** són aquelles que permeten una consulta ràpida en estar redactades de forma seqüencial i ordenades per un sistema apropiat. La seva tipologia va des de les emblemàtiques enciclopèdies, passant pels diccionaris, les guies i... fins arribar als reculls de frases cèlebres, aquelles pronunciades o escrites per personalitats de prestigi. Les seves compilacions es coneixen sota una gran varietat de noms: frases famoses, dites famoses, aforismes, florilegis, glosses, adagis, màximes, sentències, proverbis... **frases mítiques**, també!!!

En relació als seus usuaris acostumen a ser escriptors o erudits que les copien per iniciar una narració a partir d'una idea brillant, o polítics en fer discursos... això diuen, malgrat que aquí no semblen massa aficionats a usar l'erudició en els seus 'meetings'.

Com tota obra que s'estudia a fons cal aplicar uns criteris avaluatius per verificar la seva solvència. Per exemple: és professional el compilador? Anota rigorosament la procedència de l'expressió? Els personatges seleccionats són realment emblemàtics? Les frases estan completes? Ja se sap que si es retallen les paraules perden llur significat. Són fiables en el sentit de no admetre falses atribucions?

Respecte l'ordenament les frases famoses poden presentar-se agrupades per temes: felicitat, riquesa, destí, saviesa; per autors enginyosos: són universalment coneguts els reculls de frases de Leonardo da Vinci o d'Oscar Wilde... També es presenten compilades per professions: dites de metges, d'artistes, de filòsofs... o per àmbits culturals: florilegis populars, glosses erudites, o acadèmiques! Aquestes últimes **poden estructurar-se per Facultats... subdividir-se per professors...!!!!**

I finalment pel que fa la seva transmissió documental van des de les antologies clàssiques, passant per les monografies específiques i, darrerament, s'ofereixen sota la forma de base de dades consultable.

Em dedicaré a glossar aquesta transmissió que és la **més recent**... Més concretament una base de dades electrònica sobre **frases mítiques**, molt ben dissenyada, alimentada dia a dia amb dedicació, feta per professionals, avui ja **graduats** seriosos, que trien les millors frases, que anoten llur emissor, que les exposen sistemàticament en línia i finalment que també les exposen obertament... per als iniciats!

He seguit la seva publicació amb interès... dia a dia... Val a dir que tots els productes professionals m'apassionen, i encara més si són obres de referència. He meditat detingudament les dites mítiques que s'hi recullen i he decidit que valdria la pena fer una **anàlisi bibliogràfica i documental** d'alguna de les frases, la lectura de les quals m'ha deixat sovint perplexa o encuriosida. He fet volar la meua imaginació tot cercant imatges al·lusives, o he volgut recrear els viaranys seguits pel raonament dels autors de les frases en pronunciar-les. Comencem per analitzar algunes de les més sorprenents...

"Me estais mirando como las vacas a los trenes"

Si ultra aquesta expressió algú pot pensar que el professor estava avorrint el seu auditori i que aquest es trobava immutable davant el desenvolupament monòton dels seus arguments científics va errar totalment. És un professor meravellós, gran coneixedor del que explica, amb experiència docent, atent amb els deixebles i, el que és més important, estimat pels seus alumnes...

Jo no podia interpretar la frase literalment, calia trobar la simbologia d'aquestes vaques al·ludides veladament per arribar a la significació exacta. Vaig començar a pensar a trobar vaques bibliogràficament expressives.

Per exemple els **bestiaris medievals** podrien parlar de vaques. En ells els animals simbolitzen valors: el gos s'identifica amb la fidelitat –a les tombes apareix sovint esculpit als peus de l'esposa- el lleó amb el poder, l'òliba amb la saviesa –sempre la porta Minerva amunt i avall... I la vaca: seria símbol d'alguna virtut? significaria alguna cosa?

De seguida vaig desistir: massa antic el context. A l'edat mitjana hi havia vaques, sí, però no hi havia trens!!!

Calia trobar arguments entre les vaques modernes i més concretament postindustrials. I vaig pensar en una d'emblemàtica:

La vaca cega de Joan Maragall...

Impossible: si era cega no podia mirar passar els trens!!!

De retruc i per associació d'idees vaig passar a recordar la seva germana literària

La vaca suïssa de Joan Oliver (Pere Quart)

Però aquesta era una vaca cínica i no m'encaixava en la placidesa que traspuava la frase. Ella mateixa es definia com una vaca malcarada que no volia semblances amb d'altres, especialment l'anterior:

"Temps era temps hi hagué una vaca cega
Jo sóc la vaca de la mala llet!"

Existia una vaca contemporània curiosa i ben il·lustrada, la vaca Mo. Aquesta manifestava que havia anat a aprendre de lletra i deixava escrites les seves memòries sota el títol de *Behi Euskaldun Baten Memoriak* és a dir les **Memòries d'una vaca** de Bernardo Atxaga (Joseba Irujo) Però aquesta vaca tampoc satisfieia el meu imaginari, era una vaca molt 'sui generis', una vaca 'friki' que es diria ara. No podia ser la vaca que cercava...

I buscant per Internet i remenant per la meua biblioteca van anar sorgint quantitat de vaques, moltes, com el *Millon de vacas gallegues* de Manuel Rivas... massa vaques tot plegat. O la famosa 'mare vaca' antropològica de Marvin Harris, que resultava excessivament darwiniana i la lliçó del professor segur que no anava per aquí...

Quan ja havia perdut totes les esperances vaig recordar una vaca de les meves lectures preferides i, ara sí, l'havia trobat. Era una vaca afectuosa, pacient, atenta, plena d'estimació i d'empatia pels seus amics...Era la benvolguda Cordera de les pastures asturianes del conte de Leopoldo Alas (Clarín) **Adios Cordera**. Sí... i a més hi havia un tren pel mig, i generava una gran comunicació no tan sols amb els seus amics, sinó també amb els seus lectors. Vaig pensar contenta que era cas resolt. Quina alegria i quin descans!

Un altre dia la llarga 'parrafada' d'una nova frase em va cridar l'atenció i em va submergir en l'estupor. Deia:

"Tots sabeu que **a la província de Barcelona no tenim biblioteca provincial**, perquè hauria d'estar al Born però com ja sabeu hi van trobar restes i ara està a l'estació de França, que també tardarà el seu temps perquè hi ha d'arribar l'AVE, que encara no saben si anirà pel litoral o pel mig, però com que segur que anirà pel mig, faran un túnel i s'enfonsarà la Sagrada Família. Així que podrem triar entre dos solars, l'estació de França o la Sagrada Família, potser millor la Sagrada Família perquè si queda alguna torre així farà bonic. Perquè total, qui necessita una altra església? En canvi, es necessita una biblioteca? SÍÍÍ!"

Per associació d'idees dues interpretacions s'obrien pas: o el professor volia rememorar i ressuscitar el mite de la '**morta viva**' com a metàfora del que passava amb aquest afer biblioteconòmic provincial, o imaginava l'espectre de les '**ciutats obscures**' de Schuiten... Anem per parts.

Primera hipòtesi: el cas de la **biblioteca provincial de Barcelona** que semblava repetir i actualitzar el mite de '**la morta viva**'.

Metàfora preciosa: val la pena recordar els fets que la crearen. Quan a mitjans del segle XIX es volia fer creure que llengua i cultura catalanes estaven mortes unes veus que renaixien amb vigor van tirar endavant el moviment cultural conegut com La Renaixença. Els erudits valencians s'afegiren als estudis i Constantí Llombart va publicar un assaig sobre els autors valencians amb el títol de **Los fills de la morta-viva: apunts bio-bibliogràfics per a la història del Renaixement lliterari llemosí en València**. (València: Emili Pasqual, 1879) i la felicitosa expressió va fer història... Tanta que més d'un segle més tard el recordat professor d'aquesta universitat, Ernest Lluch, tornava sobre el tema i tot aplicant criteris econòmics i estudis bibliomètrics publicava en altre assaig: "**La producció de llibres en català 1476-1860: la història de la 'Morta Viva'**" (*L'Avenç*, 1995, n. 189, p. 22-27) parafrasejant la nostra expressió.

Segona hipòtesi: **visió apocalíptica** del professor, perquè realment la relectura del paràgraf causava feredat. Seria això: una visió apocalíptica?

Conec el professor i la seva cultura abraça tots els camps. És un Europeista convençut! Aleshores vaig imaginar que en situar i descriure la futura biblioteca al solar del temple emblemàtic, del qual se salvaria solament una torre testimonial, estava imaginant la interpretació que podria fer el gran dibuixant belga de còmics François Schuiten, dins de la sèrie de *Les cites obscures*. Una perspectiva impressionant d'una gran nau, a la penombra, silenciosa, amb llibres i lectors capbussats en les seves consultes, i al fons, esvelta i meravellosa, la torre gaudiniana rematada per una creu floral testimoni d'altres temps.

D'això se'n diu una visió apocalíptica... Quina de les dues hipòtesis seria la més versemblant? potser la segona: reconec que la primera és un xic rebuscada, però com que és tan bibliogràfica em sabreu disculpar.

I ara que estem en el tema dels apocalipsis una digressió. Em ve a la memòria una frase que dóna títol a un llibre de l'Umberto Eco i que al seu moment va tenir una certa ressonància i anomenada: **Apocalíptics i integrats davant la cultura de masses**. Volia reflectir el bipolarisme de la cultura popular davant dels avenços tecnològics que s'acostaven: els anomenats 'apocalíptics' qüestionaven tot mentre que els altres, els 'integrats' s'adaptaven. ¿Correspon a aquesta classificació, 'no decimal' sinó binària, el fet que uns professors emetin frases mítiques i els altres no? Sincerament m'intriga... o potser

les tiores dels pares Predicadors actuen subliminalment i moderen les seleccions? No sé, no sé...

Les frases apocalíptiques no s'acaben aquí. Per les seves connotacions professionals triaria encara dues més. Escolteu això:

"Les portes de les biblioteques públiques han de ser automàtiques xk si ets coix, t'estàs fent gran, estàs deprimit i a sobre la porta pesa..."...

o aquesta altra exclamació: **"Se acaba el petroleo, se calienta el planeta, estamos amenazados por Al Qaeda ..."**

Els il·lustradors dels comentaris a l'*Apocalipsi* del Beat de Lièbana podrien tornar a representar les seves terrorífiques criatures, amb els ulls al·lucinats, per reflectir l'estat anímic dels alumnes que un bon dia, asseguts tranquil·lament a classe, senten dir això!

Tot seguint l'exegesi fraseològica afegiré que també m'han intrigat les frases que contenien xifres, perquè la seva presència testimoniava com l'any dedicat a la Ciència rebia un ressò notable. El que passa és que, en no saber res sobre la teoria de números, no he pogut copsar clarament els missatges, mireu sinó...

"Tenim el número 1472, que va abans del 1473 i després del número 1471"

o aquest altre:

"si en tenim dues i ens treuen una...quantas ens queden? (amb cara de felicitat ella mateixa) UNA!"

potser anuncien nous teoremes més críptics que els de Poincaré o de Fermat?

En un altre ordre de coses una nova xifra va cridar la meva atenció. En aquest cas anava associada a la *Bíblia* i devia procedir d'un context que no hi figurava escrit íntegrament:

"Busqueu Bíblia i us sortiran 10.000 resultats, per a que vegeu la magnitud de la tragèdia"

En consultar concordances bíbliques, un altre tipus d'obra de referència tan abundant en línia actualment, cap paràgraf incloïa aquesta xifra... Seria un número màgic? o, quina tragèdia vaticinava si parem esment a les últimes paraules? D'entrada no vaig saber trobar cap relació amb l'obra homònima de Quim Monzó i en canvi existia una 'magna tragèdia' que sí ofería una dada paral·lela: l'*Anàbasi* o *L'expedició dels deu mil* de Xenofont. En aquesta gran narració l'escriptor grec explicava, per haver-lo viscut personalment, el dramàtic retorn dels 10.000 soldats mercenaris hel·lens al seu país després de lluitar a Pèrsia en la guerra entre Cir i Artaxerxes. Van haver de caminar mesos per les altíssimes muntanyes d'Armènia abans de tornar a veure el mar! O sigui que, o la *Bíblia* o l'*Anàbasi*: quina seria la narració al·ludida? Ben segur que cap de les dues, però resto intrigada!

Tot depurant al màxim la lectura que feia de més frases mítiques una de ben familiar em va sorprendre agradablement:

“Paper i càlamus”

Aquesta vegada estava segura d'encertar el significat, quina sort!

Era una frase que invitava a cridar l'atenció dels alumnes per advertir-los que havien de prendre apunts, ja que seguirien explicacions teòriques. S'indicava que necessitarien els materials escriptoris esmentats com és obvi. La imaginació del professor en dir-la volava cap a la icona de la deessa Seshat, la 'bibliotecària celestial' de la mitologia egípcia. M'explicaré: a Seshat sempre se la representa amb els seus atributs identificatius: un tinter penjat d'un braç, a sobre del cap una estrella que surt d'una vareta perpendicular –una mena d'antena parabòlica que l'ajudava a captar la saviesa del món i escriure-la- i a l'altre mà un preciós i llarg 'càlamus'. La seva actitud no és passiva ni majestàtica: està sempre ben activa, atenta per sentir i apuntar els missatges. Era anomenada la 'senyora de la casa dels rotlles' perquè servava la saviesa i protegia les biblioteques. També era l'arxivera del cel perquè anotava les biografies dels faraons que escrivia a les fulles de l'arbre de la vida. Aquest document els atorgava immortalitat: si s'anotaven les seves gestes per sempre més viurien en el record de les futures generacions. Ben bonic, Seshat, la gran bibliotecària i arxivera de l'antiguitat. I sempre tan atenta a les inspiracions que rebia: un bon exemple a imitar!

I ara sí, per acabar una frase final i definitiva, que voldria que fos el meu missatge triat i pensat expressament per a tots els que acabeu els estudis. Que involucra també l'estament docent. Tota la col·lectivitat universitària queda afectada, directament o indirectament, per les paraules següents. Va dir-les el gran Leonardo da Vinci:

“Tristo è quel discepolo che non avanza il suo maestro”

és a dir **“Que trist el deixeble que no supera el seu mestre”**. És una sentència molt repetida en ocasions paral·leles a aquesta d'avui i que, pronunciada per passiva, es pot interpretar també de la següent manera: **“l'alegria més gran que pot tenir un professor és ser superat pels seus alumnes”**.

I tot aprofundint en aquest raonament penseu que, durant el llarg camí professional que ara comenceu, **els vostres triomfs i els vostres èxits, seran les nostres alegries i les nostres satisfaccions i, en darrer terme, la nostra justificació!** Els esperem amb il·lusió!

Com a comiat no podia faltar una altra expressió, feliç, molt mediterrània, que es repeteix des de fa segles per desitjar sort als qui comencen una aventura, com ara vosaltres. Paraules que ressonen al llarg i ample del Mare Nostrum des d'Algecires a Istanbul –com diu el cantant- És una expressió que llegim a l'*Odissea*, cada vegada que l'Ulisses surt a mar obert, o la trobem escrita a les *Cròniques catalanes* quan per exemple l'estol del rei Jaume salpava de la platja de Salou per conquerir la Mediterrània, o ens acompanya en les poesies de Constantin Kavafis, el poeta grec nascut a Alexandria, la ciutat de la mítica biblioteca, quan recrea la seva *Ítaca*, versos preciosos traduïts per Carles Riba i que canta un altre trobador...

Que els vents us siguin favorables!

... que tingueu una feliç singladura!

Nora Vela

Universitat de Barcelona, Facultat de Biblioteconomia i Documentació, 31 de maig del 2007.